

Aan het College van Burgemeester en Wethouders
van de gemeente Rijswijk
Postbus 5305
2280 HH Rijswijk

Betreft: Verzoek om informatie ex artikel 42 van het Reglement van Orde
Datum: 19 oktober 2016

Geacht college,

Op 29 oktober organiseren Natuur- en Milieufederaties voor de 13^e keer de Nacht van de Nacht. Tijdens deze nacht doven vele bedrijven en gemeenten lichten van gebouwen en reclame en vinden er diverse activiteiten in het donker plaats. In opdracht van de Nacht van de Nacht hebben studenten van de Hogeschool Utrecht onderzoek gedaan in een aantal gemeenten die vooruitlopen op het gebied van energiebesparing. Samen met adviesbureau Licht en Donker Advies kwamen zij tot drieëntwintig concrete aanbevelingen voor gemeenten om duurzaam te verlichten.

GroenLinks heeft daarover de volgende vraag:

- Kunt u bij alle 23 adviezen afzonderlijk aangeven of ze al worden toegepast in Rijswijk? En zo nee, waarom (nog) niet en wat u gaat doen met het advies?

Namens de fractie van GroenLinks,

Marieke Alberts

Bijlage: Aanbevelingen duurzaam verlichten gemeenten

Aanbevelingen duurzaam
verlichten gemeenten

Aanbevelingen duurzaam verlichten gemeenten

Op 29 oktober 2016 wordt de Nacht van de Nacht voor de 13e keer georganiseerd. Dit jaar staan de gemeenten centraal in de campagne. In (aanloop naar) de Nacht van de Nacht roepen de Natuur en Milieufederaties gemeenten en bedrijven op om verlichting en aanlichting te doven en om dat de rest van het jaar ook vaker te doen. Dit om energie (en geld) te besparen en CO₂ uitstoot te verminderen. Maar ook om lichthinder tegen te gaan. Afgelopen jaar doofden 155 gemeenten en bedrijven de lichten. Afgelopen maanden hebben studenten van de Hogeschool Utrecht een aantal koplopergemeenten geïnterviewd en een lijst met aanbevelingen gemaakt voor alle Nederlandse gemeenten. Meld uw gemeente aan op de [website van de Nacht van de Nacht](http://www.nachtvandenacht.nl) en neem de onderstaande aanbevelingen eens door!

Het kan veel duurzamer

Nederland is één van de meest verlichte landen ter wereld. Vanuit de ruimte gezien licht Europa met daarin België en Nederland enorm op. Dit kan veel duurzamer en spaarzamer. Veel reclameverlichting blijft de hele nacht branden terwijl er nauwelijks nog iemand langsrijdt. Een aanzienlijk aantal lampen van openbare verlichting op snelwegen en autowegen kunnen in de nacht gedimd of gedoofd worden, zonder dat de veiligheid daarmee in het geding komt. Voor rijkswegen is dit onderzocht en bleek dat het uitzetten op veel wegen kan tussen 23.00 uur en 5 uur. Op ringwegen en drukke trajecten kan gedimd worden tussen 23.00 uur en 5.00 uur. Dat gebeurt nog niet overal omdat dit technisch nog niet mogelijk is. Na vervanging door led kan dit wel. Aanlichting van gebouwen en verlichting van sportvelden kunnen veel minder en beter. Door de vele onnodige verlichting is een 'overbelicht Nederland' ontstaan.

Donkere nachten zijn gezond en geven een betere kijk op de sterren.

Door de overdaad aan licht is in Nederland slechts een beperkte sterrenhemel te zien. Voldoende duisternis is een oerwaarde en heeft tevens een positief effect op de gezondheid en het welzijn van mensen en dieren. In verschillende onderzoeken zijn er relaties gelegd tussen kunstlicht, slaapstoornissen en stress. Uit onderzoek blijkt tevens dat veel Nederlanders lichthinder ervaren. Te denken valt aan lantaarnpalen of reclameverlichting van kantoren dicht bij slaapkamerramen. Een derde van alle mensen op aarde kan 's nachts de Melkweg niet meer zien door lichtvervuiling. Wetenschappers maakten [een kaart](#) met de gebieden waar de Melkweg niet langer zichtbaar is vanaf de aarde. Ook in Nederland is de Melkweg niet meer te zien.

In Nederland is de Melkweg niet meer te zien door lichtvervuiling

Weggegooid geld

Wat soms over het hoofd gezien wordt is de hoeveelheid geld dat jaarlijks de duisternis in wordt gestraald. Verlichting van één kerktoeren met een vijftal schijnwerpers kost jaarlijks zo'n € 700,- aan energie. Datzelfde geldt natuurlijk voor het aanlichten van monumenten en bruggen. Door de lichten 's nachts uit te zetten kunnen gemeenten veel geld besparen.

Nederlanders willen minder licht

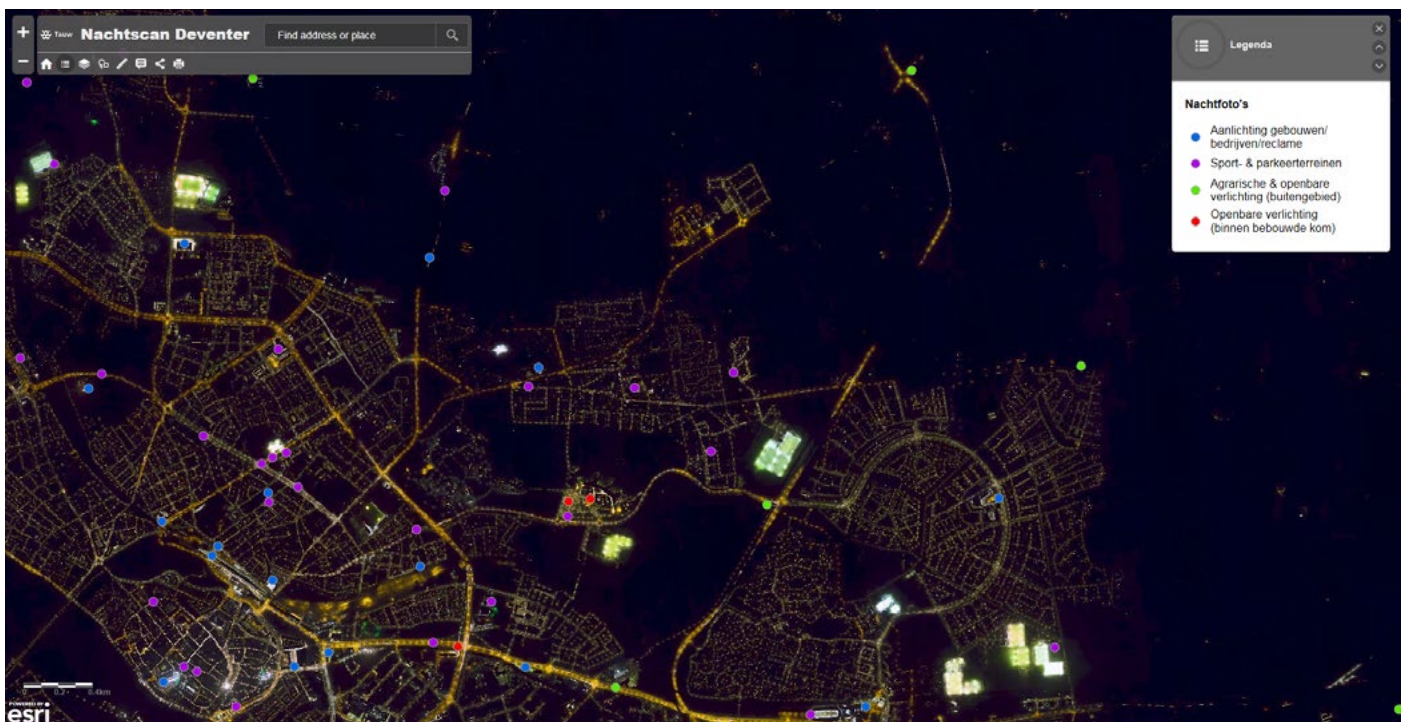
Acht van de tien Nederlanders wil dat reclameverlichting en aanlichting van kantoren en monumenten 's nachts uitgaat. Vijf van de tien vindt dat de Overheid nachtelijke reclameverlichting en aanlichting van gebouwen moet verbieden. Dit blijkt uit [onderzoek](#) dat de Natuur en Milieufederaties lieten uitvoeren onder ruim duizend Nederlanders. De federaties roepen gemeenten op om reclameverlichting en aanlichten van gebouwen in te perken en om per gemeente te onderzoeken of openbare verlichting overal wel nodig is. Veel gemeenten zijn op de goede weg en stappen over op duurzame verlichting, verwijderen (onnodige) lantaarnpalen en dimmen of doven verlichting in de nachtelijke uren.

Enkele goede voorbeelden:

De [gemeente Westerveld](#) heeft een [licht- duisterplan](#), waarin veel aandacht is voor behoud van de duisternis. Uitgangspunt daarbij is, donker waar het kan en licht waar het moet. De gemeente doet experimenten waarbij inwoners kunnen meebepalen welke lantaarnpalen tijdens de proefperiode uit kunnen.

Gemeenten die heel hoog scoren op energiebesparing en dimmen van openbare verlichting zijn de gemeenten Huizen, Texel en Schinnen. Deze gemeenten zijn 100% overgegaan op dimbare led verlichting en besparen hierdoor veel energie en geld. Ook de [Gemeente Deventer](#), Heerenveen en Zwolle hebben duurzame openbare verlichting hoog op de agenda staan.

Deventer heeft bijvoorbeeld een [nachtscan](#) laten maken. Naar aanleiding van de scan bekijkt de gemeente welke maatregelen genomen kunnen worden om de lichtvervuiling, lichtverspilling en lichthinder tegen te gaan. In Het [Uitvoeringskader Openbare Verlichting](#) heeft de gemeente verlichtingseisen voor diverse gebieden opgesteld waarin staat aangeven wat voor maatregelen er in dit gebied worden doorgevoerd en welke eisen hier gelden.

Nachtscan van Deventer

Op de pagina www.nachtvandenacht.nl/successen staan tientallen succesvolle en duurzame gemeenten die de verduurzaming van openbare verlichting hoog op de agenda hebben staan.

Aanbevelingen

Een groep studenten van de Hogeschool Utrecht heeft in opdracht van de Natuur en Milieufederaties (Nacht van de Nacht) een aantal koplopergemeenten geïnterviewd met als doel om tot zo'n 20 tal aanbevelingen te komen voor gemeenten. Het zijn aanbevelingen waar gemeenten makkelijk mee aan de slag kunnen.

De aanbevelingen

Adviezen Openbare Verlichting – verlichting kiezen

1. Stap over op dimbare led.
2. Dim de verlichting tijdens uren dat dit mogelijk is, (weinig verkeer, nacht) of zet het tijdens bepaalde uren uit.
3. Gebruik een instelbaar dimprotocol voor het dimmen van de ledverlichting op rustige momenten.
4. Door nieuwe intelligente systemen te gebruiken kun je lichten laten aangaan als er verkeer is en automatisch laten doven als er geen verkeer is.
5. Dim verlichting op ontsluitingswegen direct na de spits tot vroeg in de ochtend.
6. Dim verlichting in woonwijken vanaf de late avond, bijvoorbeeld tussen 23:00 en 06:00. Er kan gekozen worden om niet te dimmen in wijken met problemen qua sociale veiligheid.
7. Leg in een onderhoudsplan vast welk deel van de gemeente in welke periode overgaat op dimbare (warme) led verlichting. Trek daar ieder jaar een bepaald bedrag voor uit.
8. Gebruik geld dat je bespaart voor het stapsgewijs overgaan op betere armaturen en led-verlichting voor investeringen in nog duurzamere openbare verlichting.
9. Koop samen met buuroverheden in: dat levert niet alleen een prijsvoordeel op, maar ook kennisdeling en inspiratie.
10. Doe mee aan de [monitoring voor het energieakkoord](#), zodat je weet hoe je scoort en hoeveel je kunt verbeteren.

Adviezen Openbare Verlichting – waar wil je hoeveel licht?

11. Verlicht gebieden buiten de bebouwde kom alleen op kruispunten of op andere gevaarlijke plekken. Probeer te voorkomen dat verlichting nodig is door het verloop van de weg te markeren met reflecterende materialen langs, in en op het wegdek.
12. Houd groengebieden buiten én binnen de bebouwde kom zo veel mogelijk donker. Plaats langs de randen van de bebouwde kom vlakke armaturen die naar beneden schijnen en geen landschapsvervuiling veroorzaken.
13. Als je verlicht, plaats niet meer dan nodig (bekijk de huidige situatie en welke verbetering er daadwerkelijk nodig is en wat de bijdrage van verlichting daarin is).
14. Maak een lichtscan van de gemeente vanuit de lucht en selecteer de meest verlichte gebieden. Pak deze als eerste aan. De gemeente Deventer en provincie Friesland hebben een dergelijke lichtscan gemaakt waarbij de focus lag op de lichtuitstraling naar boven. Ook is het mogelijk met observaties vanaf de grond, waar meer naar de horizontale lichtuitstraling, landschapsvervuiling en lichthinder wordt gekeken.

Adviezen Aanlichting

15. Schakel aanlichting van gebouwen, bestemd voor decoratie of promotie, 's nachts na bijvoorbeeld 00.00 uur standaard uit (doof in de weekenden de aanlichting wanneer de horeca sluit).
16. Vervang de bestaande verlichting van monumenten en andere bezienswaardigheden door energiezuinige led-verlichting. Probeer zo veel mogelijk van binnenuit te verlichten. Voorkom verlichting die omhoog schijnt of verstrooit.

Eén van de tips van de website [Sterren Dichterbij](http://SterrenDichterbij)

Adviezen overige lichtbronnen

17. Roep als gemeente (zoals bijvoorbeeld Amsterdam deed) alle bedrijven op om mee te doen met de Nacht van de Nacht en roep hen op om de reclameverlichting en aanlichting structureel te doven tussen 0.00 en 7 uur s'morgens.
18. Volgens de activiteitenregeling Milieubeheer hebben bedrijven met een hoger energieverbruik een wettelijke energie besparingsplicht. In december 2015 is er een [erkende maatregel](#) toegevoegd die bepaalt dat reclameverlichting en buitenverlichting minimaal 6 uur per nacht uitgeschakeld dient te worden.
19. Gerichtte verlichting voor veiligheid kan aanblijven maar is pas zinvol in combinatie met bewaking vanuit de buurt, camera en/of professionele beveiliging.
20. Spreek als gemeente de eigenaren van inefficiënt verlichte bedrijventerreinen en sportvelden aan. Deze kan je prima verlichten met (dimbare) led.
21. Start samen met de Milieufederatie in uw provincie een project om lichthinder aan te pakken. Zoals bijvoorbeeld de [Ster van de nacht prijs](#) in Noord Holland. Of het project [wij maken het donker](#) in de Provincie Drenthe. Hier kunnen burgers lichthinder melden. In 5 van de tien gevallen werd de lichthinder ook daadwerkelijk opgelost.
22. Geef geen vergunning voor gebruik van overdadige schreeuwerige verlichting die veel lichthinder kan veroorzaken zoals skybeamers en digitale tv schermen als reclameverlichting.
23. Doe mee aan de Nacht van de Nacht en meld je aan via www.nachtvandenacht.nl/licht-uit

Deze adviezen zijn opgesteld in opdracht van de [Nacht van de Nacht](#) campagne van de Natuur en Milieufederaties. Het onderzoek is uitgevoerd door studenten van de Hogeschool Utrecht. Studenten Carlinda Boom, Evi Rosier en Jet de Kreij deden literatuuronderzoek en interviewden gemeenten koplopergemeenten Deventer, Zwolle, Heerenveen, Rotterdam en Den Haag. De opdracht was om te komen tot een zo tal eenvoudig toepasbare adviezen waar veel Nederlandse gemeenten door geïnspireerd en geholpen kunnen worden om aan de slag te gaan met verduurzamen van buiten verlichting. De concrete aanbevelingen zijn voorgelegd en aangescherpt door Jaklien Vlasblom van [Licht en Donker Advies](#), ervaren in het opstellen van duurzame verlichtingsplannen voor gemeenten.